

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНІ СМИСЛИ СТВЕРДЖУВАЛЬНИХ ЧАСТОК (НА МАТЕРІАЛІ ДРАМАТИЧНОГО ТЕКСТУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)

У статті досліджено семантико-прагматичні смисли стверджувальних часток, репрезентованих у драматичному тексті Лесі України, з'ясовано модально-експресивний потенціал аналізованих часток, їх синтагматичні властивості, здатність вступати в синонімічні відношення.

Ключові слова: частки, стверджувальні частки, об'єктивна модальність, констатувальна модальність, семантико-прагматичний смисл.

Частки сучасної української мови як семантико-граматичний клас мовних одиниць характеризуються порівняно з іншими класами службових слів найбільшою семантичною варіативністю, поліфункціональністю, неоднорідністю та строкатістю семантико-прагматичних смислів, зумовлених контекстуально та інтонаційно. Стверджувальні частки репрезентують підклас об'єктивно-модальних партикул, що виражають різноманітні комунікативно-прагматичні субкатегоріальні значення: підтвердження думки, вираження згоди, ствердження раніше висловленого, позитивна відповідь на поставлене запитання, висновковість щодо певних роздумів тощо. Указана група часток неодноразово ставала **об'єктом** зацікавлень багатьох українських та зарубіжних мовознавців (Катерина Симонова, Світлана Педченко, Лариса Бондаренко, Петро Дудик, Оксана Кушлик, Світлана Колесникова та ін.) [2; 5; 7; 9; 15].

Досліджувані партикули є репрезентантами категорії афірмативності, які разом з іншими мовними одиницями експлікують і об'єктивно-модальні, і суб'єктивно-модальні відтінки ствердження, корелюючи таким чином із категорією негативності. Указані лінгвальні категорії найбільшою мірою актуалізовані в діалогічному мовленні, що є визначальною рисою художнього тексту драматичного твору. Це, зокрема, підтверджує й В. В. Виноградов: «Мова драматичних творів становить сукупність систем композиційного об'єднання діалогічних відрізків у цілісну художню структуру. Тому вивчення мови драми повинно насамперед бути спрямованим на розкриття тих художніх тенденцій, які приховані в діалогічній формі» [цит. за: 12].

На сьогодні маємо чимало ґрунтовних праць, присвячених взаємодії екстралінгвальних та інтралінгвальних засобів у структурі драматичного твору, зокрема й проблемі діалогічності в драмі, адже саме діалог є «основною формою втілення авторського задуму в сценічній дії, формою розвитку сюжетної лінії, створення типових та своєрідних характерів» (Д. Х. Баранник) [1, с. 69]. На вагомість реплік персонажів у художній канві драматичного твору як засобах індивідуалізації, типізації та увиразнення указує й Г. П. Їжакевич [6]. Зважаючи на висловлене, погоджуємося з міркуванням І. М. Микитюк про те, що в сучасній лінгвістиці текст драми є ідеальним прикладом зображення реальної комунікації засобами художньої літератури [11].

На помітну актуалізацію лінгвістичних студій мови (зокрема, присвячених питанням мови сучасної драматургії – праці Н. А. Мостової, Т. В. Ткаченко, І. П. Зайцевої) звертає увагу О. В. Ожигова, що зумовлює актуальність нашої розвідки [13]. Слушною в цьому зв'язку є позиція Н. Д. Борисенко, згідно з якою «до драматичних творів може бути застосована та ж методика дослідження, що й для аналізу реального, повсякденного спілкування, оскільки у процесі створення персонажного мовлення драматург застосовує власний мовний досвід, спирається на свою мовну й комунікативну компетенцію. Як результат, висловлювання персонажів відбивають уявлення, що існують у лінгвокультурній спільноті» [4]. Тому на часі дослідження, присвячені аналізу мовних засобів вираження констатувальної модальності, репрезентованої в мовних партіях персонажів (репліках) у художньому тексті драми. Вибір матеріалу спричинений тим, що мова драми Лесі Українки належить до виняткових і оригінальних зразків не тільки української, а й світової художньої літератури [3; 8], адже «насамперед драматична спадщина письменниці є вершиною її поетичного генія і в якій найбільш повно розкрився її талант» [20, с. 214]. Партикулярне вираження констатувальної модальності в художньому тексті драматичних творів Лесі Українки вперше стає предметом аналізу в українській лінгвістиці, у чому й полягає новизна пропонованого дослідження.

Мета статті – проаналізувати комунікативно-прагматичні смисли стверджувальних часток, ужитих у мовленні персонажів драматичних творів Лесі Українки. Джерельною базою дослідження послужили такі драми: «Лісова пісня» (ЛП), «У пуші» (УП), «Камінний господар» (КГ), «В катакомбах» (ВК), «Йоганна, жінка Хусова» (ЙЖХ).

Констатувальну модальність як один із видів об'єктивної модальності в українській мові репрезентують стверджувальні частки **так, авжеж, аякже, атож**, «які різняться лише сферами функціонально-стильового використання» [2, с. 14]. Окрім указаних партикул, які, на наш погляд, формують ядро цієї групи, семантику ствердження здатні актуалізувати у відповідних контекстах партикульовані просторічні інтер'єктиви (**еге (е), еге ж, ага, угу**), відприслівникові аналоги часток (**точно, так точно, звичайно, запевне, добре, гаразд, правильно, справді, правда, звичайно ж, і справді, та гаразд, а й справді** тощо), частки інших груп (**нехай (хай), ну-ну, а то** та ін.), неповнозначні лексичні комплекси, співвідносні з частками (**ще б пак, так і бути, не без того, так тому бути** і под.). Усі перелічені частки та їх аналоги чи еквіваленти характеризуються «акцентованою комунікативно-прагматичною спрямованістю, значним обсягом контекстуально детермінованих диференційних сем, спроможністю конституювати згорнуті суб'єктивні висловлення складної структури, спектр усіх способів експлікації яких ще не виявлений» [14, с. 98].

Безсумнівно, як і слід було очікувати, найчастотнішою в аналізованому художньому тексті є поліфункційна партикула **так**, яка утворилася на основі давньоруського прислівника *так*, що він, як зазначає К. Симонова, уживався разом із займенниковими формами *ми, ти, ви* як «клятвене слово» [15, с. 66]. Зазначена частка, ужита в репліках персонажів, у поєднанні з іншими лексичними, граматичними та інтонаційними засобами вираження модальності охоплює значний діапазон значень.

Найчастіше аналізована партикула використовується для підтвердження думки, висловлення згоди або ствердження раніше висловленого: [Кембль:] *Ми се тепера врадили на зборі, щоб батьку Годвінсону дім поставить*. [Річард:] *Мені здавалось...* [Годвінсон:] **Так**, я маю хату, але громада з доброті своєї замість хатини кам'яницю хоче для мене збудувать (УП); [Едіта:] *Сину, ти наче жалуєш про тії мрії, хоч сам ти зрозумів, що замість мрій...* [Річард:] **Так**, замість мрій тут потребують хліба! І я за се в них каменем не кину... (УП). Частка **так**, на думку С. Педченко, у контексті ствердження близька за семантикою до «це правда», тобто «експлікує контамінацію реального об'єктивно-модального значення та епістемічного суб'єктивно-модального значення достовірності» [14, с. 99]. Таку ж функцію виконують й інші частки **еге ж, ага,**

авжеж (усічений варіант **вжеж**) та їх аналоги **гаразд, добре, звичайно, справді**, наприклад: [Хуса:] *Не картай. Доволі з мене й так...* [Мелхола:] *Еге ж... доволі... Як я тобі казала: одружись тут, в Галілеї; хай і небагата, хай не шляхетна буде, та покірنا...* (ЙЖХ); [Лев:] *Се що за мара? Ага! вже знаю. Добре, що побачив!..* (ЛП); [Лукаш:] *Сами ж казали, що як вона глядить корів, то більше дають набілу.* [Мати:] *Вже ж – відьомське кодро!* (ЛП); [Килина:] *Та вже ж, у вас находишся в новому!..* (ЛП); [Годвінсон:] (до Кембля) *Я щось забув обличчя сеї жінки.* [Кембль:] (до Годвінсона) *Вжеж, бо вона не ходить на зібрання. Се жінка Ріверса, що втік в Род-Айленд після останніх виборів у нас* (УП); [Дон Жуан:] *Скажи йому, що сповіді бажає всесвітній грішник дон Жуан.* [Сганарель:] *Гаразд. Ви не дитина, я при вас не нянька* (КГ); [Водяник:] *Ну, розчеши, я сам люблю порядок. Чеши, чеши, я тута подожду, поки скінчиш роботу.* [Русалка:] *Добре, тату* (ЛП); [Кембль:] *Ні, сказано: «ні всякої подоби». Се бридко перед богом. Добре, дочко, Що ти спитала батьківської ради, Бо іграшки ведуть до згуби часом. Так, отже, більш портретів тих не треба.* [Дженні (смутно):] *Добре, татку* (УП); [Другий лицар:] *Я подожду. Але черга за мною?* [Анна:] *Звичайно* (КГ); [Лукаш:] *Ти плачеш, дівчино?* [Мавка:] *Хіба я плачу? (Проводить рукою по очах). А справді... Ні-бо! то роса вечірня. Заходить сонце... Бач, уже встає на озері туман...* (ЛП).

Досліджувані партикули, ужиті в емоційно забарвлених висловленнях, указують на категоричність ствердження. Це досягається насамперед відповідним інтонуванням або кількаретним повторенням частки тощо, наприклад: [Дядько Лев:] (сідає під дубом на грубу коренину і пробує викресати вогню, щоб запалити люльку) *Аякже! викрешеш! і губка змокла... і трут згубився... А, нема на тебе лихої трясці!.. Чи не наросла на дубі свіжа?* (ЛП); [Лукаш:] *Та то якісь були такі летючі!* [Лев:] *Еге! то знаю ж я! То Потерчата! Ну-ну, чекайте ж, приведу я взавтра щеняток-ярчуків, то ще побачим, хто тут заскавучить!* (ЛП); [Річард:] *Панно Дженні, я вас прошу виразно відповісти. Ваш панотець мені уймає честі, прилюдно дорікаючи, що я вас баламутив нібито.* [Дженні:] (спалахнувши і перемігши сором) *Та вже ж! А хто ж мене рівняв і до принцеси, і до русалки... і... і вже не знаю, до кого ще? Хто правив теревені, аби мене барити?* (УП); [Марція:] *Авжеж, авжеж, нехай щадить здоров'я! (Завважаючи, що Публій наче думає лишитися з Йоганною, суворо глянула*

на нього.) *А що ж ти, Публію, хіба не йдеш?* (ЙЖХ); [Деві:] *От, певне, дядьку, там весело жилось!* [Річард:] **Так, так, мій хлопче...** (УП); [Деві:] *Ох, дядьку, розкажи про карнавал в тім місті на воді... Ну, як то зветься?* [Річард:] *В Венеції?* [Деві:] **Так! Так!** (УП). У наведених реченнях поряд зі стверджувальною семою водночас реалізовано різноманітні суб'єктно-аксіологічні експресивно-емоційні значення: відвертості, доброзичливості, обурення, погрози, докору, захоплення, іронії, причому іноді вказівку на відтінок значення письменниця подає в ремарці, наприклад: [Дженні:] (до Річарда з погрозою) *Ну, гаразд! Гаразд, я поясню* (УП); [Лукаш:] (оглядається) *Цить! почують мати! Вони вже й так тебе все називають накидачем...* [Мавка:] (спалахнула) **Так!** *хто не зріс між вами, не зрозуміє вас!* (ЛП); [Лев] *А що ж? таки й діжду. Що лісове, то не погане, сестро, – усякі скарби з ліса йдуть...* [Мати:] (глузливо) **Аякже!** (ЛП). В інших же випадках аналізовані партикули виражають «адгерентну (детерміновану конситуацією) експресивність, виконуючи роль своєрідного інтенсифікатора, який не має чітко окреслених меж, виділені значення перебувають у тісному взаємозв'язку, а тому розрізняються приблизно, почасти на інтуїтивному рівні» [14, с. 100].

Не менш частотними виступають досліджувані частки, експлікуючи стверджувальну, позитивну відповідь на поставлене запитання. Ця функція найповніше реалізована в діалогічному мовленні в коротких реченнях-відповідях на поставлене запитання, актуалізуючи комунікативне призначення розгляданих партикул. За таких умов частки виконують функцію еквівалента речення (слова-речення), репрезентуючи повністю або частково зміст попередньої репліки. Погоджуємося зі С. Педченко, що «семантична специфіка вираженого партикулою нечленованого комуніката виявлена в реалізації широкого кола модусних значень адресатної сфери: згода з висловленим судженням, згода виконати прохання, підтвердження висловленого, указівка на успішність перебігу мовленнєвого акту, оцінка повідомлюваного з погляду його відповідності очікуваному» та ін. [14, с. 100], наприклад: [Командор:] (тихо до Анни) *Чи се такий в Севільї звичай?* [Анна:] **Так.** [Командор:] *Чи й я повинен стати?* [Анна:] *Ні* (КГ); [Лукаш:] *Ти бігла?* [Мавка:] *Як білиця.* [Лукаш] *Втікала?* [Мавка:] **Так** (ЛП); [Анна:] (в задумі) *То де ж є в світі тая справжня воля?.. Невже вона в такім житті, як ваше?* [Анна:] (стиха) **Так...** *се жит-*

тя! (КГ); [Анна:] *(переймає) ...у чистому нагірному повітрі без пахоців облесливих долин. Чи так?* [Командор:] **Так.** *Дайте руку. (Анна подає руку, він стискає). І добраніч.* [Анна:] *Ви йдете?* [Командор:] **Так,** *на раду капітулу, як часом запізнюся, то не ждїть* (КГ) [Неофіт-раб *(впадає йому в річ з радісною надїєю):*] *Значить, царство божє настати може в кожен день і час?* [Єпископ:] **Запевне так** (ВК); [Неофіт-раб *(здержано):*] *Спасибі, пане.* [Єпископ *(поправляє):*] *Брате.* [Неофіт-раб *(байдуже):*] **Хай і так** (ВК).

У досліджуваному художньому тексті Лесі Українки такі комунікативи здебільшого поширені післятекстом, який допомагає розкривати позицію співрозмовника, наприклад: [Кембль:] *Едіто, чи пам'ятаєш, як з твоїм старим ми англїканцям завдавали гарту?* [Едіта:] **Так,** *брате Джошуе, я не забуду, яким ти був товаришем для Джека* (УП); [Річард:] *Готовий комин, навіть побілили. (Скидає фартуха і вішає вкупі з знаряддям на кілок.) Кінець. (Сїдає на ослін перед коминком.) Та й утомивсь! А ти, малий?* [Деві:] **Я? Так,** *не дуже. Дядьку, ось пожди, я хрусту принесу, вогонь підживим* (УП); [Марція:] *(спалахує radoцями) Ах, тую!.. Я не хочу образати гостинності твоєї, гречний пане. Адже, по східному звичаю, гості не сміють відмовляти від дарунків, бо то була б господарям образа?* [Хуса:] **Авжеж,** *такий у нас ведеться звичай. І я безмірно вдячний за уважність до мене й до звичаїв мого люду* (ЙЖХ); [Русалка:] *(поволі опускаючися в воду) Я йду, я йду... А бавитися можна з рибалкою?* [Водяник:] **Та вже ж,** *про мене, бався* (ЛП).

Цікавою, на наш погляд, є така стилістична деталь, як ускладнення письменницею післятексту за допомогою тавтології, яка ще більш увиразнює констатувальну модальність, наприклад: [Дон Жуан:] *І в мрії?* [Анна] **Так,** *і в мрії теж* (КГ); [Анна] *Ви завжди носите його?* [Дон Жуан:] **Так,** *завжди.* [Анна:] *Ви дуже вірний.* [Дон Жуан:] **Так,** *я дуже вірний* (КГ); [Анна:] *(живо) За який щабель? Таж вище є тільки трон!* [Командор:] **Так,** *тільки трон* (КГ); [Командор:] *...Найвища скеля лише тоді вінець почесний має, коли зів'є гніздо на ній орлиця.* [Анна:] *Орлиця?* [Командор:] **Так,** *орлиця тільки може на гострому і гладкому шпилі собі тривку оселю збудувати і жити в ній, не боячись безвіддя, ні сонця стріл, ані грізби перунів* (КГ).

Зауважимо принагідно, що письменниця поряд із партикулами як засобами реалізації категорії афірмативності часто вживає розгорнуті синтаксичні конструкції із семантикою ствердження (**се правда, але**

ж се правда, я з вами згоджуюсь), наприклад: [Річард:] (*придивляючись до фігурки*) *От що, Деві, у нього має бути довший ніс і голова похнюплена...* [Деві:] **Се правда**. Так можна ще поправити, хліб свіжий (УП); [Анна] *Се найнудніший в світі проповідник!* [Командор:] **Я з вами згоджуюсь**. Та королева злюбила ті казання (КГ); [Дон Жуан:] *Ся обручка не збудить грішних спогадів Долорес* (тихо) **Се правда** (КГ); [Річард:] *Там писав він, що образів не треба поважати, що англіканська церква нечестива...* [Деві:] **Але ж се правда!** То ж бабуня каже, що і в Святім письмі виходить так! (УП).

Активно використовує Леся Українка аналітичні партикули або їх еквіваленти, до складу яких уходять заперечні частки **ні** та **не**. У складі таких неповнозначних лексичних комплексів (зокрема, **чом ні, чому ж би ні, чому ж би й ні, вже ж не інакше**) указані частки стають виразниками ствердження, зумовленого насамперед контекстом, інтонацією, логічним наголосом тощо, наприклад: [Мавка:] (*з острахом*) *Як-то? Жати? Ви хочете, щоб я сьогодні жала?* [Мати:] **Чому ж би ні?** Хіба сьогодні свято? (ЛП); [Дон Жуан:] *Ви й тепер в ній певні?* [Анна:] **Чому ж би й ні?** (КГ); [Дон Жуан:] *Долорес персня маю вам віддати?!* [Анна:] **Чом ні?** Таж я Долорес не вбивала (КГ); [Сганарель:] (*рушає, але спиняється, оглянувшись на дон Жуана*) *А що, як я вам принесу відповідь?* [Дон Жуан:] **Вже ж не інакше** (КГ); [Мавка:] *А бачити хотів?* [Лукаш:] **Чому ж би ні?..** Що ж, ти зовсім така, як дівчина... ба ні, хутчій як панна, бо й руки білі, і сама тоненька, і якось так убрана не по-наськи... (ЛП). Такі одиниці легко можна замінити синонімічними відповідниками: **так, авжеж, звичайно, запевне**.

Окрім первинної функції ствердження, частка **так** та похідні від неї партикулярні комплекси можуть виражати й периферійний комуникативно-прагматичний смисл «підтвердження роздумів із приводу чогось». З указаним значенням партикули актуалізовані в реченнях, у яких персонаж підсумовує пережите, побачене, виражає своє ставлення до нього, вони указують на здогад про щось, розгадку чогось, це ніби своєрідний відгук мовця на власні думки, вимовлені вголос або й не висловлені, наприклад: [Сганарель:] *Навіщо ви все точите ту шпагу?* [Дон Жуан:] **Так**, звичка (КГ); [Долорес:] *Яка ж то мрія?* [Анна:] *Ет, так, химери!.. Мариться мені якась гора стрімка та неприступна, на тій горі міцний, суворий замок, немов гніздо орли-*

не... (КГ); [Річард:] «Хай згине світ, а хист хай буде». [Деві:] Хист? [Річард:] **Ну так**, скульптура, музика, малярство... (УП); [Русалка:] Ну, то нехай тепер жалобу спустить аж до землі, бо вітра обійняти повік не зможе – він уже пролинув. (Тихо, без плеску, відпливає від берега і зникає в озері). [Мавка:] (тихо, з глибокою журбою) **Так...** він уже пролинув... (ЛП); [Хуса:] **Так от:** доволі теревені править, іди, передагнись, – бо гості будуть (ЙЖХ); [Річард:] Я не на тебе. Ти, Деві, не вважай. [Деві:] **Так от що**, дядьку, – якось я пробував ліпити з хліба... (УП); [Деві:] Вони вже йдуть. [Крістабель:] Ой! [Річард:] Хто? [Деві:] Усі старі і Годвінсон! (Вибігає в ванькир.) [Річард:] **Так от що!** Розумію... Ну що ж, нехай ідуть. Не бійся, Бело! (УП).

В аналізованому тексті виявлено випадки вживання конструкцій, коли повторювана частка **так**, розміщуючись на межі двох висловлень, поєднує функцію текстової скрипи з роллю анафоричного елемента, наприклад: [Мавка:] *Бо він був ніжний, той весняний легіт, співаючи, їй розвивав листочки, милуючи, розмаяв їй віночка і, пестячи, кропив рососою косу... **Так, так...** він справжній був весняний вітер, та іншого вона б не покохала* (ЛП).

Контекстуально чи ситуативно залежне значення ствердження, згоди зі сказаним чи з наявною ситуацією дійсності із нашаруванням суб'єктивно-аксіологічних відтінків можуть актуалізувати відприслівникові, відіменникові та відзайменникові частки чи їх еквіваленти (**та добре, вже добре, та добре вже, та звичайно, а правда, а й справді, ото-то й ба, а що ж**), наприклад: [Дуенья:] *Моя сеньйоро милостива! Пробі, таж я стара, гостець мене так мучить! Сеньйора бачить, як напухли руки? Я далєбі від болю ніч не спала.* [Анна (глянувши на руки дуеньї):] *А справді спухли. Ну, **вже добре**, йдіть, лиш не баріться* (КГ); [Лукаш:] (дивиться на неї з легковажною усмішкою) *А хто ж тут недогарків отих глядіти буде?* (Показує на віз і начиння). [Килина:] (господарно) **Ой правда, правда, ще порозтягають!** (ЛП); [Мавка:] *Чом же? Що тільки вмію, рада допомогти.* [Мати:] **Ото-то й ба, що неконечне вмієш: політниця з тебе абияка, тащити сіна – голова боліла... Як так і жати маєш... (ЛП).**

Помітне використання Лесею Українкою у складі таких аналітичних одиниць підсилювальних часток **а й та**, які виступають своєрідними маркерами-репрезентантами того чи того модального відтінку, наприклад: [Мати:] *Як – яка робота? А хто ж обору мав загоро-*

дити? [Лукаш:] **Та добре вже**, загороджу, нехай-но (ЛП); [Мати:] *Ну, то хоч раз послухай – не завадить. (Прикро дивиться на Мавку). І що се за манаття на тобі? Воно ж і невигідне при роботі. Я маю децю там з дочки-небіжки, піди вберися – там на жердці висить. А се, як хоч, у скриню поклади.* [Мавка:] **Та добре**, можу й переодягтися (ЛП); [Сганарель:] *Як же сповістити? Од вашого імення?* [Дон Жуан:] **Та звичайно** (КГ); [Мавка:] *Не зневажай душі своєї цвіту, бо з нього виросло кохання наше! (Раптом уриває). Ти смієшся?* [Лукаш:] **Та справді**, якось наче смішно стало... Убрана по-буденному, а править таке, немов на свято орацію! (Сміється) (ЛП); [Лукаш:] (тривожно) *Ти?* [Килина:] **А що ж!** Я відаю, кого ти дожидаєш, та тільки ба! – шкода твого ждання! Якщо й було, то вже в стовпець пішло... (ЛП); [Лукаш:] *А дай сюди сопілочку. (Бере сопілку). Хороша. З верби зробив?* [Хлопчик:] **А що ж**, он з теї-о. (Показує на вербу, що сталася з Мавки) (ЛП).

Отже, стверджувальні частки як репрезентанти констатувальної модальності в художньому тексті драматичних творів Лесі Українки належать до важливих текстотвірних одиниць, виражаючи широкий спектр комунікативно-прагматичних смислів. Аналізовані партикули поживляють мовлення героїв, роблять його емоційно забарвленим, експресивно насиченим. Письменниця в конституюванні тексту послуговується всім багатством виражальних засобів, пов'язаних із категорією афірмативності. В аналізованому художньому тексті виявлено як загальноживані стверджувальні частки, їх аналоги та еквіваленти (так, еге, еге ж, авжеж, аякже, добре, гаразд, звичайно, справді), так і партикули, характерні саме для ідіостилю письменниці (**вжеж, та вже ж, ото-то й ба, а що ж, чому ж би ні**). Перспективними вважаємо подальші дослідження партикул із заперечним, питальним та волітивним модальними значеннями, що їх ужито в художньому тексті драматичних творів Лесі Українки.

Джерела та література

1. Баранник Д. Х. Драматичний діалог (питання мовної композиції) / Д. Х. Баранник, Г. М. Гай ; відп. ред. В. С. Ващенко. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1961. – 163 с.
2. Бондаренко Л. Вторинні частки як засоби створення констатуючої модальності / Людмила Бондаренко // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія : Лінгвістика. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. – Вип. VI. – С. 14–20.

3. Бондарчук Л. Народнорозмовна лексика в «Лісовій пісні» Лесі Українки / Л. Бондарчук // *Культура слова*. – 1996. – Вип. 46–47. – С. 27–31.
4. Борисенко Н. Д. Драматичний твір як об'єкт лінгвістичного дослідження [Електронний ресурс] / Н. Д. Борисенко // *Всеукр. наук. конф. пам'яті д-ра філол. наук, проф. Д. І. Квеселевича*. – 2014. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/15588/>
5. Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення (Просте речення. Еквівалент речення) / П. С. Дудик. – К. : Наук. думка, 1973. – 136 с.
6. Їжакевич Г. П. Засоби мовної типізації та сценічної виразності в творах української радянської драматургії післявоєнного періоду / Г. П. Їжакевич // *Грамматичні та стилістичні студії з української і російської мов*. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 33–50.
7. Колесникова С. М. Русские частицы: семантика, грамматика, функция : монография / С. М. Колесникова. – М. : Флинта, 2012. – 112 с.
8. Крупеньова Т. І. Компоненти онімного простору драматургії Лесі Українки / Т. І. Крупеньова // *Наук. вісн. Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К. Ушинського*. – 1999. – Вип. 6–7. – С. 21–26.
9. Кушлик О. П. Омонімія незмінних класів слів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Кушлик Оксана Павлівна ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2000. – 20 с.
10. Левчук Ю. Драматичний діалог у творчості Лесі Українки / Юлія Левчук // *Наукові праці (до 100-річчя від дня смерті Лесі Українки) / Тбіліс. держ. ун-т ім. І. Джавахішвілі ; Ін-т україністики ; Крим. гуманіт. ун-т. – Тбілісі : ТДУ ім. І. Джавахішвілі, 2014. – Вип. XIV. – С. 201–219.*
11. Микитюк І. М. Комунікативно-прагматичний аспект номінації-звертання в англomовному драматичному творі / І. М. Микитюк // *Вісн. Київ. нац. лінгв. ун-ту. Серія : Філологія*. – 2000. – Т. 3, № 2. – С. 119–124.
12. Ожигова О. В. Художній стиль (мова драматургії) [Електронний ресурс] / О. В. Ожигова. – Режим доступу : <http://www.kulturamovy.org.ua/КМ/pdfs/reg/2с-1.pdf>
13. Ожигова О. В. Нові стилістичні акценти сучасної української драми / О. В. Ожигова // *Культура слова*. – 2002. – Вип. 61. – С. 18–24.
14. Педченко С. До проблеми модальної ідентифікації стверджувальної частки **так** / Світлана Педченко // *Філологічні науки : зб. наук. пр.* – Полтава : [б. в.], 2013. – Вип. 13. – С. 98–105.
15. Симонова Е. С. Формирование состава и развитие функций модальных частиц в украинском языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.02 / Симонова Екатерина Степановна. – К., 1982. – 254 с.
16. Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 3 / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1976. – 480 с.
17. Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 4 / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1976. – 352 с.

18. Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 5 / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1976. – 336 с.
19. Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 6 / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1977. – 416 с.
20. Януш Я. Роль Лесі Українки в інтелектуалізації української літературної мови / Я. Януш // Леся Українка і сучасність : зб. наук. пр. // Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Наук.-дослід. ін-т Лесі Українки. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – Т. 4, кн. 2. – С. 210–220.

References

1. Barannyk, D. Kh. and Hai, H. M. 1961. *Dramatychnyi dialoh (Pytannia movnoi kompozytsii)* [Dramatic Dialog (The Issue of the Linguistic Composition)]. Kyiv: Kyivskyi universytet (in Ukrainian).
2. Bondarenko, L. 2008. “Vtorynni chastky yak zasoby stvorennia konstatuiuchoi modalnosti” [Secondary particles as a Means of Creating Decisive Modality]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seria Lingvistyka*, 4: 14–20 (in Ukrainian).
3. Bondarchuk, L. 1996. “Narodnorozmovna leksyka v «Lisovii pisni» Lesi Ukrainky” [Spoken Language in *Lisova Pisnya* by Lesya Ukrainka]. *Kultura Slova*, 46–47: 27–31. Kyiv (in Ukrainian).
4. Borysenko, N. D. 2014. “Dramatychnyi tvir yak obiekt lnhvistychnoho doslidzhennia” [Dramatic Work of Art as an Object of Linguistic Research]. *Konferentsiia pamiati profesora Kveselevycha*. Available at: <http://eprints.zu.edu.ua/15588/> (in Ukrainian).
5. Dudyk, P. S. 1973. *Syntaksys suchasnoho ukrainskoho rozmovnoho literaturnoho movlennia (Proste rechennia. Ekvivalent rechennia)* [The Syntax of Contemporary Ukrainian Literary Colloquial Speech (A Simple Sentence. Equivalent of a Sentence)]. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
6. Yizhakevych, H. P. 1965. “Zasoby movnoi typizatsii ta stsenichnoi vyraznosti v tvorakh ukrainskoi radianskoi dramaturhii pisliavoiennoho period” [Means of the Language Typification and Scenic Expression in the Works of Ukrainian Soviet Drama of the Postwar Period]. *Hramatychni ta stylistychni studii z ukrainskoi i rosiiskoi mov*, 33–50. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
7. Kolesnykova, S. M. 2012. *Ruskiie chastitsy: semantika, grammatika, funktsiia* [Russian Particles: Semantics, Grammar, and Function]. Moskva: Flinta (in Russian).
8. Krupeniova, T. I. 1999. “Komponenty onimnoho prostoru dramaturhii Lesi Ukrainky” [Components of Onymic Space of Lesya Ukrainka’s Drama]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. Ushynskoho*, 6–7: 21–26 (in Ukrainian).
9. Kushlyk, O. P. 2000. *Omonimiia nezminnykh klasiv sliv* [Homonymy of Permanent Class of Words]. PhD diss., Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni I. Franka (in Ukrainian).
10. Levchuk, Yu. 2014. “Dramatychnyi dialoh u tvorchosti Lesi Ukrainky” [Dramatic Dialogue in Lesia Ukrainka’s Literary Activity]. *Naukovi pratsi*, XIV: 201–219. Tbilisi (in Ukrainian).

11. Mykytyuk I. M. 2000. “Komunikatyvno-prahmatychnyi aspekt nominatsii-zvertannia v anhlomovnomu dramatychnomu tvori” [Communicative-pragmatic Aspect of Nomination-appeal in an English Dramatic Work of Art]. In *Visnyk Kyivskoho Natsionalnoho Linhvistychnoho Universytetu*, edited by O. P. Prorochenko, 3 (2): 119–124 (in Ukrainian).
12. Ozhyhova O. V. “Hudozhnii styl (mova dramaturhii)” [Art Style (the Language of Drama)]. Available at: <http://www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/reg/2c-1.pdf>
13. Ozhyhova O. V. 2002. “Novi stylistychni aktsenty suchasnoi ukrainskoi dramy” [New Stylistic Accents of Contemporary Ukrainian Drama]. *Kultura Slova*, 61: 18–24 (in Ukrainian).
14. Pedchenko, S. 2013. “Do problemy modalnoi identyfikatsii stverdzhivalnoi chastky *tak*” [To the Problem of the Modal Identification of the Affirmative Particle *yes*]. *Filolohichni nauky*, 13: 98–105. Poltava (In Ukrainian).
15. Simonova, Ye. S. 1982. “Formirovaniie sostava i razvitiie funktsyi modalnykh chastits v ukrainskom yazyke” [Formation of the Constituents and Development of Functions of Modal Particles in the Ukrainian language]. PhD diss. Kyiv.
16. Ukrainka, Lesia. 1976. *Zibrannia tvoriv u 12 tomakh* [Collected works], 3. Kyiv (in Ukrainian).
17. Ukrainka, Lesia. 1976. *Zibrannia tvoriv u 12 tomakh* [Collected works], 4. Kyiv (in Ukrainian).
18. Ukrainka, Lesia. 1976. *Zibrannia tvoriv u 12 tomakh* [Collected works], 5. Kyiv (in Ukrainian).
19. Ukrainka, Lesia. 1977. *Zibrannia tvoriv u 12 tomakh* [Collected works], 6. Kyiv (in Ukrainian).
20. Yanush, Ya. 2008. “Rol Lesi Ukrainky v intelektualizatsii ukrainskoi literaturnoi movy” [The Lesya Ukrainka’s Role in the Intellectualization of Ukrainian Literary Language]. *Lesia Ukrainka i sychasnist*, 4 (2): 210–220. Lutsk (in Ukrainian).

Джочка Ирина. Семантико-прагматические смыслы утвердительных частиц (на материале драматического текста Леси Украинки). В статье исследованы утвердительные частицы как репрезентанты констатирующей модальности в художественном тексте драматических произведений Леси Украинки. Установлено, что партикулы являются одними из важных текстообразующих единиц, поскольку выражают широкий диапазон коммуникативно-прагматических смыслов. Определено, что наряду с утвердительной семьей частицы реализуют различные субъективно-аксиологические экспрессивно-эмоциональные значения: открытости, доброжелательности, возмущения, угрозы, упрека, увлечения, иронии и т. д. Обращено внимание как на общеупотребительные утвердительные частицы, их аналоги и эквиваленты, так и на партикулы, характеризующие именно идиостиль писательницы. Проведенный анализ позволил также определить их синтагматические свойства, способность устанавливать синонимические отношения.

Ключевые слова: частицы, утвердительные частицы, объективная модальность, констатирующая модальность, семантико-прагматический смысл.

Dzhochka Iryna. Semantic-Pragmatic Meanings of Affirmative Particles (Based on the Lesia Ukrainka's Dramatic Text). In the article the affirmative particles are analyzed as representants of decisive modality in the Lesia Ukrainka's fictional dramatic text. It has been mentioned that particles are one of the most important text-forming units as they express a wide range of communicative and pragmatic meanings. It has been found that along with the affirmative same particles implement various subject-axiological, expressive and emotional meanings such as openness, kindness, anger, threats, accusation, admiration, irony and so on. The commonly used affirmative particles, their analogs and equivalents as well as particles, describing the writer's idiosyncrasy are researched. Attention is paid also to their syntagmatic peculiarities and the ability to take the synonymous relations.

Key words: particles, affirmative particles, objective modality, decisive modality, semantic and pragmatic meaning.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2016 р.

УДК 821.161.2–6 Леся Українка: 821.124'02–84

Дзвенислава Коваль-Гнатів

АНТИЧНІ ПАРЕМІЇ В ЕПІСТОЛЯРНІЙ СПАДЩИНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Досліджено латиномовні крилаті вислови в листах Лесі Українки, їхнє походження, часовий розвиток, уживання у творах античної літератури, в епістолярії письменниці, увагу акцентовано на значенні античних паремій і їх функціональності в її кореспонденції.

Ключові слова: паремії, епістолярій, крилаті вислови, пареміографія, антична міфологія, криптонім, першоджерело виразу.

Сучасний термін *паремія* походить із давньогрецької мови, *paroimia* – це влучний вислів, прислів'я, приказка, крилате слово. Вираз «крилате слово», який став терміном, уперше трапляється в «Іліаді» й «Одіссеї» Гомера, давньогрецького поета VIII ст. до н. е., і він часто передуює прямій мові в Гомера:

*Дуже Ахілл здивувався – озирнувся й Палладу Афіну
Зразу впізнав, а в неї лиш очі страшиливо блищали.
От він озвався до неї і слово промовив крилате [2, с. 31].*